

Тайылбыр бижик

4-кү класстын тыва дыл эртеминге тургускан ажилчын программа Россия Федерациязынын «Россиянын школазы» аттыг методиктиг бөлүктүн тургусканы программага чагыртып, Тыва Республиканын өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказынын яамызынын өөредилге-методиктиг чөвүлелинин чөпшээрээни-биле, эге ниити өөредилге күрүне стандартынга дүүштүр А.К.Ойдан-оолдун 2-4 класстарга тургусканы эге школанын тыва дыл программазынга даянып тургускан (ундурген чылы 2016).

Тыва дыл эртемин өөредиринин кол сорулгалары:

- уругларны медреселдиги-биле шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарынга **өөредир**;
- оларга төрөөн дыл дугайында эге билиглерни бээр;
- уругларны ном ажыглаарынга чанчыктырар болгаш оларнын дылга сонургалын, билиглерже чүткүлүн **оттурар**;
- номчулга болгаш бижилге – биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга үндөзилээш, өөреникчилерни материалистиг үзел-бодал-биле **чөпсөглээр**;
- Уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле **кижизидер**;
- өөренип турар чүүлдерни сайгарып, бөлүктөп, деннеп, түннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чугула чүүлдерни тып, тайылбырлаарынга өөреникчилерни **чанчыктырар**.
- өөреникчилернин чогаадыкчы болгаш интеллектуалдыг шаан, бар курлавырын, сундузун, сонургалын, даштыкы хүрээлелге, улусчу культурага, төрөөн дылынга, улусчу педагогикага даянып тургаш **сайзырадыр**;
- ал-бодунга, өг-бүлезинге, төрелдеринге, чонунга, социал хүрээлелге, кижиги төрөлгөттинге, бүгү делегейге хүндүткел болгаш олар дээш харыысалга өөреникчинин сагыш-сеткилин өмүнээзинден, оон мээ-медерелинден, сагылга-чурумундан илерээр кылдыр **кижизидер**;
- билигнин, шингээлдин болгаш дуржулганын, ол ышкаш өөредилгенин янзы-бүрү хевирлеринин системазын уругларнын этнопсихологтук онзагайларын болгаш назы-харын барымдаалап **чедирер**;
- уругларнын айыыл чок чоруун хандырар, мага – бодунун болгаш психиктиг кадыкшылын улусчу дидактика аргалары-биле **камгалаар, быжыктырар**;
- уругтун бот-тускайлан онзагайларын кадагалаар болгаш анаа **деткимчени көргүзөр**.

Тыва дыл эртемин өөредиринге 1-2 ги улдунда неделяда 2 шак, 3-4 улдунда неделяда 3 шак, чылда 85 шак бердинген.

Программанын күүселдезин чедип алырда дараазында номнарны ажыглаан:

- 1) А.К Ойдан-оол, А.М. Белек-Баир. 4 –кү класстын тыва дыл ному.
- 2) Тыва Республиканын өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказынын Национал школа хөгжүдөр институту, 2010 чыл.

А.К.Ойдан-оол. Методиктиг сүмелер, 4-кү класстын «Тыва дыл» ному-биле ажылдаар башкыларга дузаламчы. Тыва Республиканын өөредилге яамызы сүмелээн. Кызыл-2007 чыл.

**Ажыл-чорудулганы организаастаары
(Предметные результаты изучения)**

Чогуур деннелге хевирлеттинген турар ужурлуг чуулдери:

- чаа материалды ханы билип алырынче угланган ажылдарны, номчулга, бижилге, уругларны янзы-буру бот ажылдары, чугаа сайзырадылгазы;
- уннер болгаш ужуктерни ылгап билири;
- ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап билири;
- состерни слогтарга чарары;
- состу шын кожуруп билири;
- алфавитте ужуктернин туружун болгаш оон ужур-дузазын билири;
- медээ, айтырыг болгаш кыйгырыг домактарын ылгап болгаш чогаадып билири;
- домактын чугула кежигуннерин тып болгаш шыйып билири;
- сюжеттиг чуруктар-биле чугаа сайзырадырынга ажылдарны чорудары;
- домак болгаш харылзаалыг чугааны ылгап билири;
- 45-70 состен тургустунган эдертигни бижип билири;
- тускай айтыышкын, үлегер болгаш бөдүүн алгоритм ёзугаар күүселде кылыры.
- ооредилге мергежилгелерин, бодалгаларын чыскаап чурумчудары (Мону канчаар кылырыл?).
- ажыл чорудулгазынын хыналдазынын болгаш демдээнин аргаларын илередири (Бо чүүл шын кылдынган бе?).
- берге чүүлдернин чылдагаанын илередири (Канчангаш? Чүге?)
- берге чүүлдерни баш удур илередип алыры (Кандыг бергедеэшкин туруп болурул?)

- ажылда частырыгларны илередири болгаш оларны эдери (Частырыглар бар ирги бе?)

Оореникчилернин билиинин хевирлеттинери:

- Торээн дылынын бугу уннерин болгаш ужуктерин, оларнын кол ылгалын билген турар ужурлуг;
- состерде уннерни ылгап, оларнын туружун тодарадып билир;
- ажык, ажык эвес уннерни болгаш ужуктерни, кыска ажык уннерни болгаш ужуктерни бот-боттарындан ангылап шыдаар;
- домактарнын болгаш состернин анализ, синтезтиг сайгарылгазын кылып, домактардан состерни ылгап тып билир;
- состерни слогтарга чарып болгаш слог аайы-биле кожуруп билир;
- алфавиттин ужуктерин, оларнын туружун билир;
- домактын чугула кежигуннерин тып болгаш шыйып билир ужурлуг;
- домак эгезинге улуг ужукту бижиир, соолунге улуг сек, айтырыг азы кыйгырыг демдектерин херек таварылгаларда салып билир;
- хуу чуве аттарын улуг ужук-биле бижиир;
- харылзаалыг чугааны ылгап билири;
- 45-70 состен тургустунган эдертигни бижип билири;

**Чугаа чорудулгазы болгаш медээлер-биле ажыл
(метапредметные результаты изучения)**

- эге школа уругларынга чедингир, билдингир бижиттинген өөредилге, уран-чечен, эртем-делгеренгей сөзүглелдер-биле ажыл.
- номчулга (медээни чогуур аян, пауза, ударение-биле илередири;),
- сөзүглелдернин темазын болгаш кол утказын аас болгаш бижимел хевирге илередири.
- монологтук чугааны тургузары (сүмелээн темага, салган айтырыгга), диалогка (чугаага) киржири.
- словарьларда, библиотека каталогтарында бар чугула медээлерни кылып, оларны дилеп тып, шыгжап чанчыгары.
- компьютерге ажылдап өөренири.
- материалды таблица дузазы-биле көргүзери.
- медээлерни алфавит болгаш саннар дузазы-биле чурумчудары (улгаткан азы бичелээн аайы-биле)

А) Регулятивтиг:

Чогуур денелге хевирлеттинген турар ужурлуг чуулдери:

- ооренип турар эртемнин тема, болук аайы-билекол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип ооренири;

- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандыар.

Оореникчилернин билиинин хевирлеттинген турары:

- ооренген темазынга алган билиглеринтуннеп болгаш унелеп билирин боттандыары;

- тыва дылдын негелделери-биле ооренип алган дурумнерин ажыглап билири.

Б) Познавательные:

Чогуур деннелге хевирлеттинген турар ужурлуг чуулдери:

- ооредилге даалгаларын кууседиптурар уеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;

- бодунун назы-харынга дууштур янзы-буур словарьларга, справочниктерге даянып билири;

- дылдын негелделерин кууседирде янзы-буру схемаларны, модельдерни, символ – демдектерни ажыглап билири;

- белеп схемаларны, таблицаларны, созуглелдерни немээри;

- алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, болуктеп, туннеп билири;

- состе орфограммаларны янзы-буру аргалар-обиле хынап билири;

- номчаан созуглелдеринин кол утказын ылгап ундурери;

Оореникчилернин билиинин хевирлеттинген турары:

- библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып ажыглап билири;

- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медеделдиги-биле тургузуп билири;

- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;

- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири.

В) Коммуникативтиг:

Чогуур деннелге хевирлеттинген турар ужурлуг чуулдери:

- аас-чугаага диалогту ажыглап билири;

- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;

- билдинмес чуулдерге айтырыгларны салып билири;

- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Оореникчилернин билиинин хевирлеттинген турары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;

- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары.

Оореникчилернин билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чанчылдарынга кол негелделер.

Оореникчилер 4-ку классты дооскаш, дараазында билиглерни шингээди алган турар: ооренип эрткен чугаа кезектери болгаш оларнын ылгавыр демдектери, чангыс аймак кежигуннер.

Оореникчилернин мергежилдери:

ооренип эрткен орфограммалар болгаш пунктуаграммалыг (падеж кожумактары, укталган демдек аттарынын чогаадылга кожумактары, кылыг созунун уе кожамыктары, эвилел чок база *ынчалза-даа, а, болгаш* эвилелдерлиг чангыс аймак кежигуннерге бижик демдектери.

60-70 хире состуг созуглелди чазыг чок, шын чараштыр дужуруп бижиир болгаш адап бээрге, бижиир;

Оожум, аяк, дидим, каът дээн чергелиг состернин фонетика-графиктиг сайгарылгазы;

состун тургузуун сайгарары: дазыл, чогаадылга кожумаа, оскертилге кожумаа;

чугаа кезектеринин талазы-биле сайгарары: чуве аттарынын санын, падежин, сан адынын болуктерин, арыннын ат оруннарынын арнын, санын, кылыг состеринин санын, арнын, уезин тодарадыр;

ооренген чугаа кезектерин харылзаалыг чугаага ажыглаар.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг чуве аттарын, демдек аттарын, кылыг состерин таарыштыр шилиир;

домактарнын эн бодун сайгарылгазын кылыр, оларнын чугаалаар сорулгазынын аайы-биле янзыларын, чугула болгаш ийиги черге кежигуннерин тодарадыр, домакта состернин аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле илергейлээр;

хууда тургустунган план ёзугаар 80-90 хире состуг созуглелдин эдертиин, солун таварылга, хайгааралдар болгаш экскурсия дугайында улуг эвес чечен чугаа бижиир; харылзаажылганын дурумнеринге дууштур дилегни, четтиргенин, буруузун билингенин, чалалганы, байыр чедириишкинин, чопшээрешпезин илередир.

Тыва дыл. Куруне стандарты. Эге ниити ооредилге. Ниити чуулдер.

Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин национал – девискээр кезээ эге школанын оореникчилеринин нити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче угланган. Оон кол **сорулгалары** мындыг:

*оореникчилернин чогаадыкчы болгаш интеллектуалдыг шаан, бар курлавырын, сундузун, сонургалын даштыкы хурээлелге, улусчу культурага, торээн дылынга, улусчу педагогикага даянып тургаш **сайзырадыр;**

* ал-бодунга, ог-булезинге, торелдеринге, чонунга, социал хурээлелге, кижиторелгетенге, будун делегейге хундуткел болгаш олар дээш харыысалга оореникчинин сагыш-сеткилин омунээзинден, оон мээ-медерелинден, сагылга-чурумундан илерээр кылдыр **кижизидер;**

* билигнин, шингээлдин болгаш дуржулганын, ол ышкаш ооредилгенин янзы-буру хевирлеринин системазын уругларнын этнопсихологтуг онзагайларын болгаш назы-харын барымдаалап **чедирер;**

* уругларнын айыыл чок чоруун хандырап, мага-бодунун болгаш психиктиг кадыкшылын улусчу дидактика аргалары-биле **камгалаар, быжыктыраар;**

* уругнун бот-тускайлан онзагайларын кадагалаар болгаш анаа **деткимчени коргузер.**

Эге ниити ооредилгенин мурнады хогжудер сорулгаларынга оореникчинин бар билиин болгаш арга-мергежилин чогулгалыг национал-девискээр материалдарынын дузазы-биле хевирлээри хамааржыр. Бо чуул болза уругнун дараазындаооредилге чадазынга куруне стандартынын федералдыг кезээн ханы билип, шингээдип алырын магадылаар ужурлуг. Эге ниити ооредилге чадазында бичии назылыг уругларга оларнын харык-шинээн, белеткелин. Социал дуржулгазын, этнопсихологтуг сайзыралын барымдаалап тургаш дузалаар.

Уругнун мозу-будужун болгаш онзагайларын сайзырадыры, бир дугаарында, оон янзы-буру дуржулгазынга (медереп, хол-биле тудуп, кылып билир дээш оон-даа оске) даянган болур.

Ук дуржулга уругнун ог-булезинден, социал хурээлелден, амыдырал-чуртталгадан, ооредилге черлеринден тургустунган болур.

Куруне стандартынын федералдыг кезээнче (хурээлел, музыка, чурумалдыг уран чуул, технология, куш-культура) национал-девискээртиг кезектин дидактиктиг единицаларын кириген.

Тыва дылга, улусчу ужуруларга куруне стандарты тыва дылдыг болгаш орус дылдыг школаларга (класстарга) ийи ангы вариантылыг кылдыр тургустунган.

Эге ниити ооредилгени чедишкинниг шингээткен оореникчилер (эге школанын белеткелинге негелделерни долу кууседип турар) кол ниити ооредилге чадазынче шилчиир.

Албан шингээдир билиглер

Тыва дыл дугайында билиглер.

Тыва дыл – Тыва Республиканын куруне дылдарынын бирээзи. Тыва республиканын тугу, сулдези, ыдык ыры.

Программада кирип турар албан шингээдир ужурлуг билиглернин адырлары: **фонетика , графика, орфография, лексика, чугаа кезектери, сөстүн тургузуу, домак, интонация, пунктуация, сөзүглел, харылзаалыг чугаа** программанын негелдезинге дүүштүр хажыдышкын чокка сагыттынган.

Фонетика. Графика. Орфография адырларын өөренип тургаш өөреникчи чүнү билген турар ужурлугул:

Күштүг болгаш кошкак , дүлей болгаш ыткыр

- Чугаа үннери. үн болгаш үннернин ылгалы. Тыва алфавиттин үжүктери.
- Кыска, узадыр база өк-биле адаар ажык үннер. Оларны бижикке демдеглээри. **Й** үннүг ажык үжүктөр.
- Күштүг, кошкак (дүлей болгаш ыткыр), эн кошкак ажык эвес үннер. Ф, ц, щ деп үннер болгаш үжүктөр. Фонетиктиг сайгарылга.
- Слог. Сөстөрни көжүрери.
- Улуг үжүктү хереглээри. Узадыр адаар ажык үннерлиг сөстөрни шын бижири. Өк-биле адаарын демдеглээрде, кадыг демдек бижиир тос сөстүн эге хевирлерин шын бижири (аът, оът, каът, аьш-чем, дуьш, чүьк, чөьп, чаьс).
- Сөс эгезинге п—б, т—д, х—к деп үннернин үжүктөрүн шын бижири. Сөс иштинге катаптаан ажык эвес үннернин үжүктөрүн шын бижири.
- Артынчыларнын (-ла, -ле, -на, -не, -дыр, -дир, -дур, -дүр, -тир, -тир, -тур, -түр ... -даа) шын бижилгези.
- Чөве аттарынын сан болгаш падеж кожумактарын шын бижири. Демдек аттарынын кожумактарын шын бижири.
- Тып, тип, ток, тырт, теп, тут деп сөстөргө кожумактар немежирге, шын бижири.
- Чанчыл езугаар бижиир сөстөр. Нарын сөстөр. Дефистеп бижиир нарын сөстөр. Хуу аттарны шын бижири.
- Орус дылдан үлегерлеп алган сөстөрни шын бижири.

Лексика адырын өөренип тургаш өөреникчи чүнү билген турар ужурлугул:

•Сөстүн утказын тодарадыры. Синоним болгаш антоним сөстөр. Хөй уткалыг сөстөр.

«Чугаа кезектери» деп адырны өөренип тургаш өөреникчи чүнү билген турар ужурлугул:

•Чүве аттарынын утказы, харыылаттынар айтырыглары. Хуу чүве аттары. Чүве аттарынын сан болгаш падежтерге өскерлири

•Демдек ады. Янзы-бүрү чувелернин өн-чузунун, амданын, хевирин, хемчээлин илередир удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары.

•Сан ады. Түн болгаш дугаар сан аттары.

•Ат орну. Арыннын ат оруннары, оларнын падежтерге өскерлири.

•Кылыг сөзү. Кылыг сөзүнүн үш кол үези, дужаал болгаш даар хевирлери. Кылыг сөзүнүн үелерге, арыннарга болгаш саннарга өскерлири. Наречие (ниити таныжылга).

•Эн нептеренгей эдеринчилер, эвилелдер болгаш артынчылар.

Сөстүн тургузуун өөренип тургаш өөреникчи чүнү билген турар ужурлугул:

•Сөстүн уткалыг кезектери (дазыл, чогаадылга болгаш өскертилге кожумактары). Чангыс дазылдыг сөстөр.

•Чаа сөстөр тыптырырнын эн нептеренгей аргалары (кожумактыг, синтаксистиг, хураангайлаашкын)..

Домак. Интонация. Пунктуация адырларын өөренип тургаш өөреникчи чүнү билген турар ужурлугул:

•Чугаалаар сорулгазынын аайы-биле домактарнын бөлуктери (медээ, айтырыг, алгыг), кыйгырыг домаа (үн аяны- биле).

•Домактын чугула (кол сөс, сеглекчи) болгаш ийиги черге кежигүннери (ангылавайн).

•Чангыс аймак кежигүннерлиг бөдүүн домактар. **А, ынчалза-даа, ынчангаш, болгаш** деп эвилелдерни бөдүүн домактарда чангыс аймак кежигүннерге ажыглаары.

Чангыс аймак кежигүннерлиг домактарга бижик демдектери. Улуг сек, биче сек, айтырыг, кыйгырыг демдектерин салыры.

Сөзүглел. Харылзаалыг чугаа адырларын өөренип тургаш өөреникчи чүнү билген турар ужурлугул:

- Аас болгаш бижимел чугаа сайзырадылгазы.
- Чугаа чорудулгазының хевирлери (дыннап, чугаалап, номчуп база бижип билири).
- Башкынын болгаш эш-өөрүнүн чугаазын дыннап база медресеп билири. Чугаа агымындан үннерни, слогтарны, сөс каттыжышкыннарын болгаш домактарны ангылаары.
- Өөредилге болгаш өг-бүле байдалдарына таарыштыр чугааны тургузуп билири. Хууда хайгааралдарына (көргөн, дыннаан чүүлдеринге) үндезилеп, улуг эвес хемчээлдиг сөзүглелдерни тургузары. Харылзаалыг сөзүглелдернин хевирлери (тоожуушкун, угаап боданыышкын, чурумал).
- Сөзүглелдин утказын катап болгаш эдерти (долузу-биле азы кыска) чугаалаары. Аянныг номчулга.

Ажылчын программада кирип турар шингээдир ужурлуг билиглернин адыр бүрүзүн өөрөнгөн соонда билиглер хыналдазынын кичээлдери кирип турар. (диктантылар, эдертиглер, чогаадыглар.) Өөредилге чылынын дургузунда чеже бижимел ажылдар: диктантылар, эдертиглер, чогаадыглар чорударын башкы боду планнап ап, чижек планга чагыртпайн барып болур.

Программа материалынын чижек хуваалдазы 4 класс.

Катаптаашкын. 20 шак. Ийиги болгаш ушку класска ооренген чуулдерин катаптаары.

Домак. – 14 ш.

Домактын чугула болгаш ийиги черге кежигуннери (катаптаашкын). Ийи бодун домактан тургустунган чагырышпаан нарын домак. (ниити таныжылга). Эвилел чок болгаш а, ынчалза-даа, болгаш, биле деп эвилелдер-биле каттышканчангыс аймак кежигуннерлиг домактар. Санаар ун аяны. Эвилелдер чок (санаар у наяны-биле каттышкан) база болгаш, а. ынчалза-даа, биле деп эвилелдер-биле каттышкан чангыс аймак кежигуннерлиг домактарга бижик демдектери.

Диалог болгаш дорт чугаалыг домактарны болгаш оларга бижик демдектерин салганын хайгаараары. Адалга дугайында ниити билиг.

Созуглел. - 2ш.

Созуглел- харылзаалыг чугаа дугайында алган билиглерин туннеп быжыглаары: темазы болгаш кол бодалы, созуглелдин кезектери., кезек бурузунде домактарнын утка талазы-биле харылзаазы, созуглелдин планы.

Созуглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын (кол демдектери-биле таныжылга)

Чугаа кезектери. – 51ш.

Чуве ады. –19ш.

Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири. Чуве адынын хамаарылга хевири(нити таныжылга). Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири. Оларнын шын бижилгези.

Хуу болгаш нити чуве аттары (нити таныжылга).

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг чуве аттарын таарыштыр шилип билири.

Демдек ады. – 6ш.

Укталбаан болгаш укталган демдек аттары.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг демдек аттарын таарыштыр шилип алыры.

Демдек аттарын шын бижири. Дорт болгаш кожурген уткалыг демдек аттарын ажыглаары.

Сан ады. – 1 ш.

Сан ады, оон утказы, айтырыглары. Тун болгаш дугаар сан аттары. Сан аттарын чуве аттары-биле кады ажыглаары. Тун болгаш дугаар сан аттарын чугаага ажыглап билири.

Ат орну. – 5 ш.

Ат орну, оон утказы. Арыннын ат оруннары болгаш оларнынпадежтерге оскерлири.

Ат оруннарын чугаага ажыглап билири.

Кылыг созу. – 11 ш.

Кылыг созунун эге хевиринин дугайында нити билиг. Кылыг созунун арыннарга, уелерге болгаш саннарга оскерлири. Кылыг состерин шын бижири.

Кылыг созунун дужаал база даар хевирлерин практика кырынга ажыглап билири.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыгкылыг состерин шын бижири, ажыглап билири.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг состерин шилип билири.

Бодалды илередирде эн-не тааржыр кылыг созун шилири. Харылзаалыг чугаага кылыг состеринин чангыс аай ажыглаарын чайладыры.

Наречие. – 3ш.

Наречие-оскерилбес чугаа кезээ. Утказы болгаш айтырыглары. Чугаага хереглели. Эн хереглеттингир уенин, туруштун дээшоске-даа болуктернин

наречиелерин чугаага ажыглаары (кыжын, дуун, удавас, ору, кежилдир, ыткылаштыр дээш о.о)

Чыл дургузунда ооренген чуулун катаптаары. – 4ш.

Чараштыр бижилге

Ужуктернин дурзу-хевири шын бижииринин чанчылдарын, состерге, домактарга, улуг эвес созуглелдерге оларны каттыштырарынын чогуумчалыг аргаларын быжыглаары. Дурген темп-биле бижииринин чанчылдарын хевирлээр, холдарнын бир дески ритмниг шимчээшкиннерин быжыглаар мергежилгелер.

Ужуктерни шын эвес бижиирин чайладыр ажыл.

Оореникчилер-биле хуузунда чорудар ажылдарнын ангы-ангы хевирлерин ажыглап тургаш, шын, тода, чараш хол ужуун чедип алыры.

№	раздел	шак	диктант	чогаадыг	эдертиг
1	Катаптаашкын	20	1		
2	Домак	14		1	1
3	Созуглел	2			
4	Чуве ады	19		1	
5	Демдек ады	6	1	1	
6	Сан ады	1			
7	Ат орну	5	1		
8	Кылыг созу	11			
9	Наречие	3	1		
10	Чыл тончузунде катаптаашкын	4			

Программаны ажыглаар уези 1 чыл.

Календарно – тематическое планирование

№п/п	Тема урока	Тип урока	Домашнее задание	Дата (план)	Дата (факт)
1	Уннер болгаш ужуктер.	катаптаа шкын	Мергежилге 12 ар.8	04.09	
3	Дакпырлаан ажык эвес уннер.	катаптаа шкын	Мергежилге 21,22 ар 12	06.09	
4	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер.	катаптаа шкын	Мергежилге 31,32 ар. 16	11.09	
5	Домак. Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактары. Домактын чугула кежигуннери.	катаптаа шкын	Мергежилге 44 ар. 21	13.09	
6	Сос катыжышкыны.	катаптаа шкын	Карточка-биле ажыл. Мергежилге 51 ар24	1.09	
7	Созуглел. Созуглелдин темазы, идеязы.Созугледин хевирлери	катаптаа шкын	Мергежилге 54 ар 27	18.09	
8	Синоним.Антоним	катаптаа шкын	Мергежилге 64,65 ар 31	20.09	
9	Хыналда ажыл.	катаптаа шкын	Карточка-биле ажыл.	25.09	
10	Бодуун домак	катаптаа шкын	Мергежилге 77 ар 36	27.09	
11	Нарын домак.	катаптаа шкын	Мергежилге 83 ар 38	02.10	
12	Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар	катаптаа шкын	Мергежилге 90, 91 ар 42	04.10	
13	Чангыс аймак кежигуннернин холбажыр аргалары.	катаптаа шкын	Мергежилге 100,101 ар 46	09.10	
14	Чангыс аймак кежигуннер аразынга	катаптаа	Мергежилге	11.10	

	бижик демдектерин салыры	шкын	110,111 ар 50		
15	Дорт чугаалыг домактар.	катаптаа шкын	Мергежилге м118-119 ар54	16.10	
16	Диалог.	катаптаа шкын	Мергежилге 127 ари 59	18.10	
17	Адалга.	катаптаа шкын	Мергежилге 131,132 ар 60	23.10	
18	Сос тургузуу.Кожумактар	катаптаа шкын	Мергежилге 139 ар 63	25.10	
19	Чогаадылга кожумактары.	катаптаа шкын	Мергежилге 151, 153 ар 66	06.11	
20	Оскертилге кожумактары.	катаптаа шкын	Мергежилге 172,173 ар74	08.11	
21	Диктант «Тыва ойнаарактар».	Катаптаа шкын	Дурумнер катаптаар	13.11	
22	Частырыглар-биле ажыл. Дефистеп бижиир нарын состер.	катаптаа шкын	Мергежилге 176 ар75	15.11	
23	Дефистеп бижиир нарын состер.	катаптаа шкын	Ооренген дурумнерин катаптаар.	20.11	
23	Сос тургузуу.Дазыл	катаптаа шкын	Мергежилге 194 ар 82	22.11	
25	Ч/с. Чогаадыг «Оннуктер».	катаптаа шкын	Ооренген дурумнерин катаптаар.	27.11	
26	Оскертилге кожумактары.	катаптаа шкын	Состер чогаадыр	29.11	
27	Диктант «Тыва ойнаарактар».	хыналда	Ооренген дурумнерин катаптаар.	04.11	

28	Частырыглар-биле ажыл.	Чаа тема.	Мерг	06.11	
29	Чуве ады.	Чаа тема.	Мерг 214 акр89	11.11	
30	Чуве аттарынын падежтерге оскерлири	Чаа тема.	Мерг 219 ар 91	13.11	
31	Адаарынын падежи	Чаа тема	Ооренген дурумнерин катаптаар.	18.11	
32	Хамаарыштырарынын падежи.	Чаа тема.	Мерг 229 ар97	20.11	
33	Бээринин падежи	Чаа тема.	Мерг 237 ар100	25.11	
34	Онаарынын падежи.	Чаа тема.	Мерг 240 ар 101	27.11	
35	Турарынын падежи.	Чаа тема.	Мерг 245 ар 103	10.01	
36	Унеринин падежтери.	Чаа тема.	Мерг 252 ар 106	15.01	
37	Углаарынын падежи.	Чаа тема.	Мерг 255 ар 108	17.01	
38	Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири.	Чаа тема.	Мерг 260 ар 110	22.01	
39	Чуве адынын хамаарылга хевири.	Чаа тема.	Мерг 245 ар 113	24.01	
40	Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири	Чаа тема.	Мерг 272 ар 116	29.01	
41	Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири	Чаа тема.	Мерг 280 ар118	31.01	
42	Эдертиг «Аза бергеннер».	Катаптааа шкын.	Карточка- биле ажыл.	05.02	
43	Демдек ады. Демдек аттарынын чуве аттары – биле холбаазы.	Чугаа сайзырад ылгазы.	Ооренген дурумнерин катаптаар.	07.02	

44	Укталбаан болгаш укталган демдек аттары	Катаптаа шкын.	Мерг 294 ар 125	12.02	
45	Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары.		Состер тургузар	14.02	
46	ЧС, чурукка чогаадыг «Походтап чораанывыс»		Ооренген дурумнерин катаптаар.	19.02	
47	Сан адынын утказы	Чугаа сайзырад ылгазы	Мерг 315 ар 133	21.02	
48	Ат орну. Арыннын ат оруннары	.	Карточка-билеажыл.	26.02	
49	Ат орну. Саннарга оскерлири.		Мерг 321 ар 135	28.02	
50	Ат орну. Падежтерге оскерлири		Мерг 327 ар 138	04.03	
51	Ат орну. Падежтерге оскерлири	Чаа тема.	Мерг	06.03	
52	ЧС. Чогаадыг «Дуза»	Чаа тема.	Ооренген дурумнерин катаптаар.	11.03	
53	Кылыг созунун утказы	Чугаа сайзырад ылгазы	Мерг 339, ар 145	13.03	
54	Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири.	Чаа тема.	Мерг 345 ар147	18.03	
55	Кылыг созунун амгы уези.	Чаа тема.	Мерг 350 ар 149	20.03	
56	Кылыг созунун эрткен уези	Чаа тема.	Мерг 355 ар151	01.04	
57	Кылыг созунун келир уези	Чаа тема.	Мерг 363 ар155	03.04	
58	Кылыг созунун дужаал хевири.	Чаа тема.	Мерг 372 ар158	08.04	

59	Кылыг созунун даар хевирлери.	Чаа тема.	Мерг 379 ар161	10.04	
60	Оскерилбес чугаа кезээ-наречие.	Чаа тема.	Мерг 394 ар 167	15.04	
61	Оскерилбес чугаа кезээ-наречие.	Чаа тема.	Мерг 396 ар168	17.04	
62	Хыналда диктант «Чай».	Чаа тема.	Ооренген дурумнерин катаптаар.	22.04	
63	Домак.	Катаптаа шкын..	Мерг 401 а 171	24.04	
64	Сос. Сос тургузуу.	Чаа тема.	Мерг 408 ар173	29.04	
65	Кошкак ыыткыр болгаш кошкак дулей ажык эвес уннерни шын бижири.	Катаптаа шкын.	Мерг 417 ар176	06.05	
66	Чугаа кезектери. Демдек ады.	Чаа тема.	Мерг 433 ар181	08.05	
67	Кылыг созу	Чаа тема.	Мерг 440 ар 184	13.05	
68	Хыналда диктант.	Чаа тема.	Ооренген дурумнерин катаптаар.	15.05	

